

De Gele Kwikstaart in de Bollenstreek.

In 1970 werden wij door P. en P. Lindhout gewezen op een paartje Engelse Gele Kwikstaarten aan de Kraaierslaan. Het jaar daaropvolgend bleken er weer Engelse Gele Kwikstaarten voor te komen. Op weg naar de Kraaierslaan zag ik ze toen ook op nog twee plaatsen in het bollenland, zonder dat ik pogingen ondernam het broeden vast te stellen. Toch kwam toen de vraag bij mij op of deze Engelse Gele Kwikstaarten alleen maar aan de Kraaierslaan voorkomen, of dat deze vogels overal in het bollenland broeden.

Begin mei 1972 werd begonnen het bollenland in de Noordzijder polder te onderzoeken. Tot mijn verbazing waren er meer Engelse Gele Kwikstaarten dan gewone! Dit stimuleerde mij zodanig dat vrijwel alle bollenpercelen in onze omgeving één of meerdere malen bezocht werden, waarbij in totaal op 110 plaatsen Engelse gele kwikstaarten werden gevonden en op 169 plaatsen de gewone grijskoppige gele kwikstaarten. Daar de meeste vogels met voer in de bek en/of sterk alarmerend werden aangetroffen, is het vrijwel zeker dat al deze kwikstaarten als broedvogels beschouwd kunnen worden. Dit betekent dat het bollenland, en vooral de tulpenpercelen, als zeer ideale biotopen gekenschetst mogen worden.

"broedvogels van Noord-Holland" noemt als rijke gele kwikstaartgebieden:

Marken : 14/100 ha
Wieringermeer : 2/100 ha

De "Avifauna van Midden-Nederland" noemt de Eempolder als zeer belangrijk gebied : 5,6-10,5/100 ha.

Nog hogere dichtheden werden door J. v.d. Straaten vastgesteld in de uiterwaarden bij Gorkum : 25/100 ha.

De Bollenstreek slaat hierbij vergeleken een goed figuur:

Hoogeveense polder : 16,9/100 ha
Vinkenveld : 12,7/100 ha
Kleine Zilk : 12,6/100 ha

Hierbij moet dan nog bedacht worden dat het bollenland druk bewerkt wordt, enkele malen bespoten wordt, en veel verspreid liggende bebouwing kent. De hoogste dichtheden werden aangetroffen in de open tulpengebieden met veel sloten. (Hoogeveense polder, polder Berg en Daal)

Naast het opvallende voorkomen van de Engelse gele kwikstaart is het toch wel verheugend te mogen constateren dat het bollenland zo rijk aan gele kwikstaarten is. Ook vond ik bij mijn naspeuringen nog heel wat kieviten, scholeksters, veldleeuweriken en patrijzen. Een dergelijke rijke vogelstand had ik in dit cultuurland niet voor mogelijk gehouden.

Bij het vinden van een dergelijk groot aantal paren Engelse Gele Kwikstaart vraag je je af of deze soort (ondersoort ?) de laatste jaren is toegenomen of dat er nooit op gelet is. Voorlopig houd ik het op het laatste, maar er zijn aanwijzingen dat er toch ook van een toename sprake kan zijn.

Allereerst nu iets over het voorkomen van de Engelse gele in Europa. Zoals de naam al zegt is het voornaamste broedgebied Engeland (uitgezonderd Cornwall en het noorden). In Schotland broedt de soort alleen bij Glasgow en in Wales en Ierland is de soort uitgestorven. Verder is deze soort algemeen langs de Kanaalkust van Frankrijk. In België is eenmaal het broeden vastgesteld evenals in Falsterbo in Zweden. In Duitsland heeft de soort van 1910 tot 1941 op Helgoland gebroed en enige malen op enkele eilandjes voor de Duitse kust. Uit Z-Noorwegen zijn broedgevallen bekend uit 1946, 1947 en 1960. In Nederland zijn tot 1970 ca 25 broedgevallen vastgesteld, en wel bij Den Haag, Noordwijk (1921,1925), Afsluitdijk, Texel, Vlieland, Terschelling, Hondsbossche, Castricum, Waterland, Saeftinge, Loosduinen, Amsterdam, Heemstede.

Ook trekwaarnemingen komen vooral uit het kustgebied, maar ook zijn er waarnemingen van O-Flevoland en zelfs drie van Eindhoven.

Uit deze gegevens blijkt wel dat de Engelse Gele Kwik een typische kustvogel is. Alleen in Engeland komt hij ook in het binnenland voor, maar misschien kan dit verklaard worden door het feit dat de gewone gele kwikstaart in Engeland zeldzaam is.

In ons gebied wordt de Engelse gele naar de duinkant toe ook talrijker. Daar overtreft hij zelfs de gewone. Een paar gegevens mogen dit illustreren:

<u>terrein</u>	<u>Engelse gele kw.</u>	<u>Gele kwikstaart.</u>
Langeveld	8 paar	3 paar
Vinkenveld	6 paar	6 paar
Hoogeveense polder	23 paar	36 paar
Haarlemmermeer (bij Abbenes)	0 paar	14 par

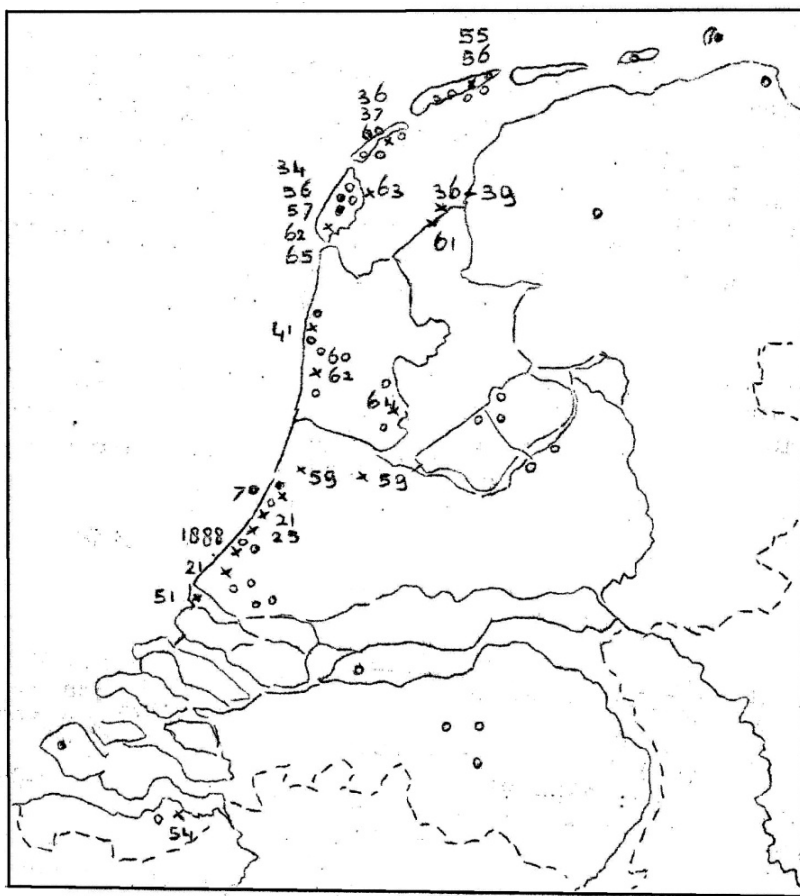
Opvallend is dat in Frankrijk de beide gele kwikstaarten, waarover het hier gaat, niet door elkaar voorkomen. Dit houdt in dat de Bollenstreek het belangrijkste gebied van Europa is, waar beide gele kwikstaarten in grote aantallen door elkaar voorkomen. Het vormt een uniek gebied om te bestuderen in hoeverre de beide gele kwikstaarten verschillen vertonen in biotoopkeuze, of er concurrentie is, of er gemengde paren optreden, enz.

Er bestaat n.l. een zeer uitgebreide literatuur over het soortprobleem binnen de gele kwikstaarten-groep. De gele kwikstaart is de enige zangvogel van het noordelijk halfrond die zo'n enorme variatie kent in de tekening van de kop. De meeste auteurs onderscheiden wel 15 of meer subspecies. Velen wensen de geelkoppigen als een aparte soort te beschouwen.

Deze soort, "Motacilla Lutea", wordt dan weer verdeeld in:

- Motacilla lutea flavissima : groene kop met gele wenkbrauw-Engeland.
Motacilla lutea lutea : geheel gele kop-Kirgizeensteppen
Motacilla lutea taivana : olijfgroene kop met gele wenkbrauw-streep-Zee van Okhotsk (U.S.S.R.)

Merkwaardig is het dat vrijwel alle auteurs die zich intensief met dit probleem hebben beziggehouden, de geelkoppige vogels als aparte soort beschouwen, terwijl de systematici (Mayr, Voous, enz) evenals de meeste vogelgidzen nog de oude verdeling in ondersoorten aanhouden.

- x - broedgevallen (alle, tot 1970)
o - waarnemingen
(tussen 1960 en 1970)

Kaartje van het voorkomen van de Engelse gele kwikstaart in Nederland.

Zij wijzen erop dat er gemengde paren voorkomen tussen grijskoppige en geelkoppige vogels en dat er verder ook niets bekend is over ecologische differentiatie.

Over de gemengde paren het volgende. Inderdaad zijn er nogal eens gemengde paren gevonden, vooral in Engeland. Het betrof hier steeds een vrouwtje flavissima en een mannetje flava. Logisch want de grijskoppen zijn daar zeldzaam en daar wordt beter op gelet. In ons land zijn ook gemengde paren gemeld, maar nu steeds een vrouwtje flava en een mannetje flavissima. Ook worden er af en toe vogels gezien die zowel kenmerken van flava als van flavissima vertonen. Een dergelijke vogel zag ik aan de Duinweg: lichtbleekgele buik, gele wenkbrauwstreep, blauwgrijze nek en rug. Toch heb ik geen gemengde paren gezien. De voornaamste reden hiervan is dat bij veel wijfjes de ondersoort niet is vast te stellen, Zelfs in

de hand is dit soms onmogelijk. Bij een groot aantal gele kwikstaarten was het echter toch wel mogelijk om bij een flink aantal wijfjes de subspecifieke aard vast te stellen.

Het niet vinden van gemengde paren is misschien toch niet zo vreemd als het lijkt. Bij veel soorten is aan de rand van het verspreidingsgebied één der sexen slecht vertegenwoordigd. Komt in zo'n randgebied een nauwverwante soort talrijk voor, dan is het ontstaan van gemengde paren geen zeldzaamheid. Zo komen in Schotland in bepaalde randzones veel gemengde paren auerhoen x korhoen voor en in Zuid-Duitsland withalsvliegenvanger x bonte vliegenvanger. Het is dan ook niet vreemd dat de gemende paren juist daar voorkomen, waar of de Engelse of de gewone gele kwikstaart slecht vertegenwoordigd zijn, zoals Zuid-Engeland, delen van Nederland en Helgoland. In dit licht bezien is het ontbreken van mengparen in de Bollenstreek niet vreemd.

Bij het ontdekken van zo'n grote populatie vraag je je af of deze kwikstaarten hier al eerder voorkwamen en of ze alleen tot de Bollenstreek beperkt zijn. Waarschijnlijk zijn veel Engelse gelen vaak over de gele kop gezien, daar de meeste vogelaars meer aandacht hebben voor duin en strand dan voor het bollenland. Waarschijnlijk zal de Engelse gele kwikstaart ook op andere plaatsen te vinden zijn. Zo vond ik op 28 juni 1972 nog 3 paar bij Bakkum (N.H.); waarvan 1 paar een koekoek voerde. Ook uit Voorschoten en Delft werden broedgevallen gemeld, die er misschien toch wel op wijzen, dat er van een toename sprake is.

Hopelijk lukt het in 1973 ook in Zeeland, N.Holland, Friesland en Groningen mensen bereid te vinden, aan dit onderzoek mee te werken. Een speciaal formulier zal daarvoor opgesteld worden, zodat er misschien ook op vragen als soortconcurrentie, aankomstdata, biotoop, e.d. een antwoord gevonden kan worden.

J.de Veerstr.42
Noordwijk.

J. van Dijk

Belangrijkste geraadpleegde literatuur:

- Mayaud,N.:(1952)"Motacilla flava L. en France, ses races, leurs distributions géographique et leurs migrations", Alauda 20 : 1-20
- Milne,B.S:(1959)"Variations in a population of yellow wagtails", Br. Birds 52: 281-295
- Sammalisto,L.:"An interpretation of variation in the dark-headed forms of the Yellow Wagtail", Br. Birds 54: 54-69.(1961)
- "Gene-flow between the Yellow-headed and grey-headed populations of the Yellow wagtail complex". Ann acad Sci. fenn. A IV 182:1-9. (1971)
- Smith,S :(1950) "The yellow wagtail", Londen.